

ANDRZEJ BRONICKI, MAREK KOKOSIŃSKI

ZNALEZISKA MONET POJEDYNCZYCH ZE WSI CZUŁCZYCE POD CHEŁMEM

Prezentowane monety pochodzą ze zbioru p. Henryka Łuszczyńskiego z Zarzeczca, gm. Chełm, woj. lubelskie. Kolekcja została ujawniona w czasie badań powierzchniowych wykonywanych w systemie AZP obszaru 78–90, prowadzonych przez Andrzeja Bronickiego w roku 2000. Właściciel monet zgodził się na ich wypożyczenie do Muzeum Chełmskiego, gdzie po oczyszczeniu zostały skatalogowane przez Marka Kokosińskiego.

Zbiór liczy 99 numizmatów (stan na dzień 31.12.2000 r.), obejmując monety bite od późnego średniowiecza aż po schyłek XX wieku. Kolekcja powstała w latach 90-tych i jest stale powiększana w wyniku penetracji gruntów okolicznych wsi.

Prawie cały zbiór został zebrany w obrębie miejscowości Czulczyce oraz na terenie i w pobliżu Zamczyska w Kolonii Czulczyce (ryc. 1). Zaledwie jedna moneta (83)* pochodzi z miejscowości Grabowa, gm. Sawin (znaleziona blisko ujścia strumyka Lepietucha do Uherki).

Dość precyzyjnie udało się ustalić miejsca znalezienia 25 numizmatów, z tego 3 pochodzą z terenu Zamczyska (1, 70, 90), pozostałe zaś odkryto w rejonie południowo-wschodniej części Czulczyc, poza zasięgiem współczesnej zabudowy, w okolicach cmentarza prawosławnego i w pobliżu tzw. Starej Drogi, wzdłuż której znajdowały się budynki dawnej wsi (przed uwłaszczeniem chłopów)¹. W rzeczywistości obszar ten obfitował w jeszcze inne monety (głównie boratynki i nieco monet rosyjskich), jednak nie udało się zidentyfikować ich w zbiorze.

Według relacji odkrywczy, w żadnym przypadku nie miał do czynienia ze znaleziskiem gromadnym. Monety znajdowano pojedynczo, w rozproszeniu. Są to więc zguby.

Monety z obszaru wchodzącego w skład gruntów wsi Czulczyce wystąpiły w towarzystwie licznych ułamków ceramiki naczyniowej, kości zwierząt domowych (pokonsumpcyjnych), zabytków szklanych, które wydatowano na okres staropolski². Znaleźiska monet potwierdzają chronologię materiału archeologicznego i, pośrednio, okres funk-

* W nawiasach podano numer pozycji katalogowej.

¹ M. M. D e d e r k o, *Sawin i jego region* (przewodnik), Czulczyce, Chełm 2000.

² A. B r o n i c k i, *Dokumentacja z badań powierzchniowych AZP obszaru 78–90*, maszynopis w Delegaturze PSOZ w Chełmie, Chełm 2000.

cjonowania dawnej wsi Czulfzyce (od co najmniej przełomu XV i XVI w. — półgrosz Jana Olbrachta; 2).

Z kolei półgrosz Władysława Jagiełły, odkryty w rejonie Zamczyska, może sugerować, że obiekt ten (łącznie z przylegającą osadą podgrodową) ma późnośredniowieczną metrykę. Jerzy Cichomski podczas badań wykopaliskowych prowadzonych na Zamczysku w roku 1979 odnalazł materiały ceramiczne (m. in. kafle garnkowe) datowane na XIV–XV w.³, co uprawdopodobnia łączenie monety z wczesną fazą użytkowania gródka stożkowego.

3 krajcary Leopolda I z 1696 roku (90) znalezione w okolicy Zamczyska mogą wskazywać na istnienie osady podgrodowej na przełomie XVII i XVIII w. Pola przylegające bezpośrednio od południa i południowego zachodu do obecnego grodziska są gęsto usiane ułamkami naczyń ceramicznych z tego okresu (oraz wcześniejszymi z wieku XV i XVI)⁴.

1/2 kopiejki z 1913 r. z Grabowej (83) znaleziono, w opinii odkrywcy, w pobliżu nieistniejącej dziś cerkwi. Faktu funkcjonowania w tej miejscowości świątyni unickiej lub prawosławnej nie potwierdzają jednak opracowania⁵.

WYKAZ MONET — INWENTARZ

POLSKA

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO (1386–1434)

1. Półgrosz kor., m. Kraków, 1,36 g, 22,7 mm; Av. Korona, niżej o; Cz. 157, Kub. typ XII, Kop. 31.1.1.

JAN OLBRACHT (1492–1501)

2. Półgrosz kor., m. Kraków, 0,72 g, 18,7 mm; Av. Poraj; Cz. 194, Kop. 34 Ib.

ZYGMUNT I (1506–1548)

3. Grosz pruski 1534, m. Toruń, 1,64 g, 23,1 mm; Av. Popiersie, SIGIS x I x REX x PO x DO x TOCI x PRVSS x; Rv. Orzeł, GROSS x COMV x TERR x PRVSSIE x 1534 x; Cz. 342, Kop. 40.4. II.5.

JAN KAZIMIERZ (1648–1668)

4. Szeląg kor. 1663, m. Ujazdów, 1,14 g, 16 mm; Av. IOAN — CAS REX; Rv. SOLID /// POLONI 1663; Cz. 2246, Kop. 178.4.
5. Szeląg kor. 1663, m. Ujazdów, 0,96 g, 15,5 mm; Av. IOAN — CAS REX; Rv. SOL // REG POLO 1663; Cz. 2246, Kop. 178.4.
6. Szeląg kor. 1664, m. Ujazdów, 1,13 g, 16 mm; Av. IOAN — CAS REX; Rv. SO /// 4 SOL/O 1664; Cz. 2259, Kop. 178.5 (odmiana)
7. Szeląg kor. 1664, m. Ujazdów, 0,93 g, 15,1 mm; Av. /// CAS //; Rv. Orzeł, SO //// O 1664; Cz. 2259, Kop. 178.5.
8. Szeląg kor. 1664, m. Ujazdów, 0,75 g, 15,1 mm; Av. IOAN — CAS REX; Rv. SOLID //// LO 1664; Cz. 2259, Kop. 178.5.
9. Szeląg kor. 1664, fałszywy, 0,72 g, 15 mm; Av. IOA/ — CAS RE/; Rv. //// POLO 100/

³ J. Cichomski, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo obronne na terenie województwa chełmskiego, Katalog grodzisk*, t. I, Lublin 1980, maszynopis w Muzeum Chełmskim.

⁴ Bronicki, o.c.

⁵ A. Marek, B. Tondos, J. Tur, K. Tur–Marciszuk, *Losy cerkwi w Polsce po 1944 roku*, Rzeszów 1997; W. Klobuk, *Kościół wschodnie w Rzeczpospolitej około 1772 roku*, Lublin 1998.

10. Szeląg kor. 1665, m. Ujazdów, 1,22 g, 15,8 mm; Av. *////* — CAS REX; Rv. *////* LO 1665; Cz. 2282, Kop. 178.6.
11. Szeląg kor., r.? (1659–1666), m. Ujazdów?, 1,17 g, 16,1 mm; Av. IOAN — *////*; Rv. *////* OLO *////*; Kop. 178.-?
12. Szeląg kor., r.? (1659–1666), m. Ujazdów?, 0,81 g, 15 mm; Av. IOA *////*; Rv. Orzeł, SOLID R *////* Kop. 178.-?
13. Szeląg kor., r.? (1659–1666), m. Ujazdów?, 0,88 g, 15,1 mm; Av. IO// — CAS REX; Rv. SOLID // 0 1 *////*; Kop. 178.-?
14. Szeląg kor., r.? (1659–1666), m. Ujazdów? 1,15 g, 15,1 mm; Av. IOAN — *////*; Rv. *////* REG POL *////*; Kop. 178.-?
15. Szeląg kor., r.? (1659–1666), m. Ujazdów?, 1,09 g, 15,7 mm; Av. IO *////*; Rv. *////* D RE *///* OLO 16 *///*; Kop. 178.-?
16. Szeląg kor., r.? (1659–1666), m. Ujazdów? fałsz.? 1,02 g, 15,5 mm; Av. napis pomyłony; Rv. *///* R *///* POLO; Kop. 178.-?
17. Szeląg lit. 1663, m. Oliwa, 1,00 g, 15,8 mm; Av. IOAN *////* EX; Rv. Wieniawa, / VCC LIT 1663; Cz. 2247, Kop. 199.1 r.
18. Szeląg lit. 1663, m. Oliwa, 0,86 g, 15,8 mm; Av. IOAN — C *////*; Rv. Wieniawa, SOL MA *///* C LIT 1663; Cz. 2247, Kop. 199.1 r.
19. Szeląg lit. 1664, m. Wilno, 1,05 g, 15,8 mm; Av. IOAN — CAS REX; Rv. HKPL, SOLI MA *////* 64; Cz. 2268, Kop. 184.2.
20. Szeląg lit. 1664, m. Wilno, 1,05 g, 15,7 mm; Av. IOAN — CAS REX; Rv. HKPL, *////* DUC LIT 1664; Cz. 2268, Kop. 184.2.
21. Szeląg lit. 1664, m. Wilno?, 1,18 g, 15,2 mm; Av. IOAN — CAS REX, TLB; Rv. HKPL wysokie, SOLI *////* LIT; Cz.? Kop. 184 lub 200.
22. Szeląg lit. 1665, m. Kowno, 1,08 g, 15,4 mm; Av. IOAN — C *////*; Rv. głowa jelenia, S *////* C. LIT 1665; Cz. 2584, Kop. 201.1.
23. Szeląg lit. 1665, m. Wilno?, Brześć?, 1,25 g, 15,4 mm; Av. IOAN — CAS REX, TLB; Rv. HKPL wysokie, *////* DUC LIT 1666; Kop. 184 lub 200.
24. Szeląg lit. 1666, m.?, 0,86 g, 15,1 mm; Av. IOAN — *////*; Rv. Pogoń, SOLI *////* 1666; Cz.?, Kop.?
25. Szeląg lit. 1666, m. Kowno, 1,06 g, 15,7 mm; Av. IO *////*; Rv. głowa jelenia, SOLI MAG DUC LIT 1666; Cz. 2304, Kop. 201.2 r.
26. Szeląg lit., r.? (1660–1661), m. Ujazdów, 0,99 g, 15,7 mm; Av. IOAN — CAS. REX, TLB; Rv. Ślepowron, SOLI. MAG. DUC LI /; Cz.?, Kop. 198.
27. Szeląg lit., r.? (1660–1661), m. Ujazdów, 1,05 g, 15,1 mm; Av. IOA / — CA // EX; Rv. Ślepowron, *////* DUC LIT 166.; Cz.?, Kop. 198.
28. Szeląg lit., r.? (1664–1666), m.?, 1,42 g, 15,2 mm; Av. *////* — CAS REX; Rv. HKPL wysokie, *////* MAG DU *////*; Kop. 184, 200 lub 202.
29. Szeląg lit., r.? (1664–1666), m.?, 0,92 g, 15 mm; Av. *////* CAS REX; Rv. HKPL wysokie, SOLI MAG DUC LI *////*; Kop. 184 lub 200.
30. Szeląg lit., r.? (1664–1666), m.?, 0,76 g, 15,2 mm; Av. IOAN — CAS RE /, TLB; Rv. HKPL niskie, SOLI *////* C LIT *////*; Kop. 184 lub 200.
31. Szeląg lit., r.? (1664–1666), m.?, 1,07 g, 15,2 mm; Av. IOAN *////*; Rv. HKPL wysokie, *////* DU // T 16 *///*; Kop. 184 lub 200.
32. Szeląg lit., r.? (1664–1666), m.?, 1,05 g, 15,1 mm; Av. nieczytelny; Rv. HKPL wysokie, otok nieczytelny; Kop. 184 lub 200.
33. Szeląg lit., r.? (1664–1666), m.?, 0,80 g, 15,8 mm; Av. / OA / CA *////*; Rv. HKPL, *////* VC LIT 1 *///*; Kop. 184 lub 200.
34. Szeląg kor., r.?, 0,74 g, 15,5 mm; Av. nieczytelny; Rv. *////* OLI *///* O *///*
- 35–39. Szelągi kor. lub lit., r.?: 0,93 g, 15,7 mm; 0,95 g, 15,7 mm; 0,80 g, 15 mm; 0,76 g, 15,9 mm; 0,85 g, 15,2 mm, nacięcia na av. i rv.

AUGUST III (1733–763)

40. Grosz kor. 1754, m. Gubin, 3,28 g, 20,6 mm; Rv. H; Cz. 2885, Kop. 322.3b. Owalny otwór (3x1,8 mm)
41. Grosz kor. 1755, m. Gubin, 3,24 g, 19,1 mm; Rv. H; Cz. 2906, Kop. 322.4b.
42. Grosz kor., r.?, m. Gubin, 3,09 g, 20,5 mm; nieczytelny; Cz.?, Kop. 322.

STANISŁAW AUGUST (1764–1795)

- 43–44. Półgrosz kor., r.?, m. Kraków; 1,95 g, 17,2 mm; 1,81 g, 16,7 mm; G (antykwa); Cz.?, Kop. 373.

45. Grosz kor. 1767, m. Kraków, 3,53 g, 20,2 mm; G (antykwa); Cz. 3095, Kop. 376.3a.
46. Grosz kor. 1767, m. Warszawa, 3,73 g, 21,2 mm; G (kursywa); Cz. 3094 lub 3095, Kop. 387.3.
47. Grosz kor. 1768, m. Kraków, 3,13 g, 20,2 mm; G (antykwa); Cz. 3110, Kop. 376.4a.
48. Grosz kor. 1788, m. Warszawa, 3,51 g, 21 mm; E.B.; Cz. 3307, Kop. 387.24.
49. Trojak kor. 1766, m. Kraków, 11,47 g, 26,6 mm; Cz. 3075, Kop. 378.2.
50. Trojak kor. 1770, m. Warszawa, 10,19 g, 26,3 mm; G (antykwa); Cz. 3122, Kop. 390.5.
51. Trojak kor., r.?, m.?, 11,80 g, 26,5 mm; Cz.?, Kop.?
52. Dwugrosz kor. (półzłotek) 1767, m. Warszawa, 2,90 g, 23 mm; F. S.; Cz. 3091, Kop. 400.2.

ZABÓR AUSTRIACKI

FRANCISZEK II (1792–1835) Monety wojskowe dla ziem polskich

- 53–55. 3 grosze 1794, m. Wiedeń, 11,59 g, 26,3 mm, moneta pęknięta (zbyt mocno uderzona stemplem); 11,36 g, 26 mm; 11,34 g, 26,1 mm; Cz. 3413, Kop. 54.2.6.

KSIĘSTWO WARSZAWSKIE

FRYDERYK AUGUST (1807–1815)

56. Grosz 1814, m. Warszawa, 2,42 g, 20,1 mm; Cz. 3485, Kop. 55.1.27.4.
57. Trojak 1811, m. Warszawa, 9,43 g, 26,3 mm; Cz. 3466, Kop. 55.1.28.2a.

KRÓLESTWO POLSKIE

ALEKSANDER I (1815–1825)

58. Grosz 1823, I — B, 2,46 g, 19,3 mm; Cz. 3574, Kop. 60.11.52.2a.
59. Grosz 1824, I — B, 2,58 g, 19,6 mm; Cz. 3580, Kop. 60.11.52.3a.
60. 5 groszy 1818, I — B, 1,22 g, 17,4 mm; Cz. 3533, Kop. 60.11.57.3.

MIKOŁAJ I (1825–1855)

61. Grosz 1832, K — G, 2,57 g, 19,2 mm; Cz. 3672, Kop. 60.21.73.14a.
62. Grosz 1838, M — W, 2,64 g, 19,3 mm; Cz. 3719, Kop. 62.11.4a r.

63. 10 groszy 1837, M — W, 2,61 g, 18,7 mm; Cz. 3709, Kop. 62.11.108.3.
64. 10 groszy 1838, M — W, 2,60 g, 19,2 mm; Cz. 3716, Kop. 62.11.108.4.

II RZECZPOSPOLITA

65. Grosz 1925, m. Warszawa, 1,47 g, 14,7 mm; Kop. 94.1a.
66. 5 groszy 1938, m. Warszawa, 2,95 g, 20 mm; Kop. 97.10.
67. 10 złotych 1932, m. Londyn, 21,84 g, 34 mm; Kop. 86.

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

68. 5 groszy 1949, m. Bazylea, 2,94 g, 20 mm; Kop. 202.
69. 10 groszy 1949, m. Krzemnica, 1,94 g, 17,5 mm; Kop. 204.
70. 1 złoty 1949, m. Krzemnica, 7,14 g, 25 mm; Kop. 210.
71. 10 złotych 1970, m. Warszawa, 9,63 g, 27,5 mm; Kop. 245.3.

RZECZPOSPOLITA POLSKA

72. 100 złotych 1990, m. Warszawa, 7,95 g, 28 mm; Parchim I. 602.

AUSTRIA

FRANCISZEK I (1745–1765)

73. Krajcar 1760, m. Wiedeń, 10,71 g, 25,3 mm; Av. Popiersie, FRANC. D. G. R. I. S. A. //// REX; Rv. EIN / KREUTZER / 1760 / W (w kartuszu)

ROSJA

ELŻBIETA I (1741–1762)

74. Dienga 1753, 3,57 g, 24 mm; Białk. 583, Uzd. 2481.
75. Dienga, r.?, 7,16 g, 24,7 mm, moneta wygięta, uszkodzona; Białk.?, Uzd.?

MIKOŁAJ I (1825–1855)

76. Dienieżka 1854, m. Warszawa, 2,32 g, 17,8 mm; Saf. 593 R, Uzd. 3470.
77. 1/2 kopiejki 1842, m. Sankt Petersburg, 4,54 g, 21 mm; Saf. 573, Uzd. 3357.

78. Kopiejka 1840, m.?, 9,24 g, 27 mm; Saf.?, Uzd.?
79. Kopiejka, r.?, m.?, 6,94 g, 26, 5 mm; Saf.?, Uzd.?

ALEKSANDER II (1855–1881)

80. Kopiejka 1873, m. Jekatierinburg, 3,11 g, 22 mm; Saf. 1329, Uzd. 3680.
81. 20 kopiejek 1880, m. Sankt Petersburg, 3,53 g, 22 mm; Saf. 1583, Uzd. 1914.

ALEKSANDER III (1881–1894)

82. 2 kopiejki 1887, m. Sankt Petersburg, 5,96 g, 24 mm; Saf. 1781, Uzd. 3763.

MIKOŁAJ II (1894–1917)

83. 1/2 kopiejki 1913, m. Sankt Petersburg, 1,46 g, 17 mm; Saf. 1950, Uzd. 3877.
84. Kopiejka 1899, m. Sankt Petersburg, 3,15 g, 22 mm; Saf. 1958, Uzd. 3821.
85. Kopiejka 1905, m. Sankt Petersburg, 3,23 g, 22 mm; Saf. 1964, Uzd. 3843.
86. 3 kopiejki 1899, m. Sankt Petersburg, 9,74 g, 28 mm; Saf. 2002, Uzd. 3819.
87. 3 kopiejki 1901, m. Sankt Petersburg, 9,12 g, 28 mm; Saf. 2004, Uzd. 3829.

ZSRR

88. 20 kopiejek 1939, 3,33 g, 21,8 mm; Par-chim II. 52c.

RYGA

KAROL X GUSTAW (1654–1660)

89. Szeląg 1655, 0,47 g, 15,2 mm; Cz. 4414, Mrow. 554.

ŚLĄSK

LEOPOLD I (1658–1705)

90. 3 krajcary 1696, m. Brzeg, 1,30 g, 21 mm; Fried.-Seg. 739.

WĘGRY

MARIA TERESA (1740–1780)

91. 1/2 krajcara 1779, m. Krzemnica, 4,32 g, 23 mm; Hus. 1765

JÓZEF II (1780–1790)

- 92–94. 1/2 krajcara 1781, m. Smolnik; 3,59 g, 20,5 mm; 3,52 g, 20,5 mm; 3,12 g, 21 mm; Hus. 1899
95. 1/2 krajcara, r.?, m. Smolnik, 3,04 g, 20,3 mm; Hus. 1899?
96. Krajcar 1790, m. Smolnik, 6,81 g, 24 mm; Hus. 1896

FRANCISZEK II (1792–1835)

97. Krajcar 1800, m. Smolnik, 4,36 g, 24 mm; Hus. 2030.
98. 3 krajcary 1800, m. Smolnik, 8,09 g, 29-30 mm; Hus. 2026.

Monety nieokreślone

99. Krążek (moneta), miedź, 2,80 g, 21,2 mm. Całkowicie nieczytelna.

WYKAZ SKRÓTÓW

- Białk. — A. Białkowski, *Mennictwo Rosji XVII–XVIII w.*, Warszawa 1983.
- Fried.-Seg. — F. Friedensburg, H. Seger, *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit*, Breslau 1901.
- Hus. — L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Budapest–München 1979.
- Cz. — E. Hutten–Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, vol. I–V, St. Petersburg–Cracovie 1876–1916, reedycja Graz 1957.
- Kop. — E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych*, t. I–VIII, Warszawa 1974–1983.
- Kub. — St. Kubiak, *Monety pierwszych Jagiellonów (1386–1444)*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Mrow. — E. Mrowiński, *Monety Rygi*, Warszawa 1986.
- Parchim. I — J. Parchimowicz, *Katalog monet polskich obiegowych i kolekcjonerskich od 1916*, Szczecin 1997.
- Parchim. II — J. Parchimowicz, *Katalog monet ZSRR (1921–1991) i Rosji (od 1992)*, Szczecin 1993.
- Saf. — E. Safuta, M. Czernski, *Katalog monet rosyjskich 1796–1917*, Warszawa 1988.
- Uzd. — W. W. Uzdenikow, *Monety Rosji — Russian Coins 1700–1917*, Moskwa 1985.

ANDRZEJ BRONICKI, MAREK KOKOSIŃSKI

SINGLE FINDS OF COINS FROM CZUŁCZYCE NEAR CHEŁM

(Summary)

The presented 99 coins are stray finds from the vicinity of Czulczyce (commune of Chełm, Lublin Voivodeship) and the adjacent stronghold with a nearby settlement. They were successively found by H. Łuszczynski and make up a small numismatic collection.

It has been possible to determine the findspots of certain (25) of these coins (Fig. 1). A large part of the finds come from the area of a former village, after 1864 transferred to a different place.

Ryc. 1. Lokalizacja znalezisk. Cyframi rzymskimi oznaczono rejony koncentracji monet (I–V). Litery wskazują na miejsce odkrycia pojedynczych numizmatów (A–F). Liczby odpowiadają pozycjom katalogowym.

Rejon I: 49–52, 57, 61, 63, 64, 97;

Rejon II: 55, 74, 78, 82, 92–95 i kilka boratynek (niezidentyfikowanych);

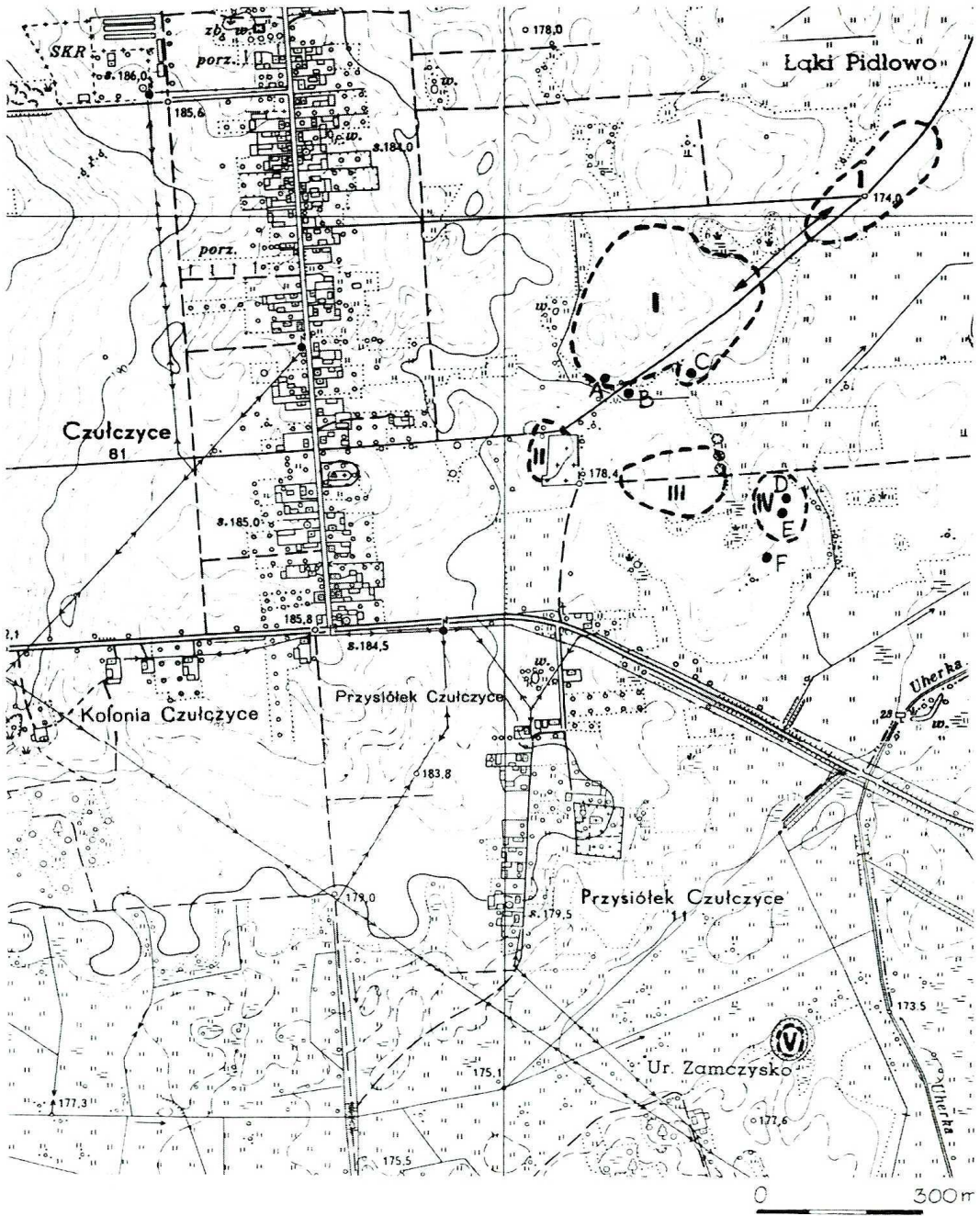
Rejon III: boratynki i monety rosyjskie (niezidentyfikowane);

Rejon IV: boratynki (niezidentyfikowane);

Rejon V: 1, 70, 90 i dwie lub trzy boratynki (niezidentyfikowane);

A: 2; B: 67; C: kilka boratynek (niezidentyfikowanych); D: 81; E: 3; F: 89.

Na podstawie map w skali 1:10 000: 137.311 Sajczyce i 137.313 Wólka Czulczycka, w oparciu o informacje znalazcy. Rys. Ewa Hander.

Tablica 1. Monety z kolekcji H. Łuszczynskiego. Fot. Grzegorz Zabłocki